

Bevarandet av vittryggig hackspett i Sverige

– En litteraturstudie

White-backed woodpecker conservation in Sweden

– A literature study

Johanna Eriksson

Bevarandet av vitryggig hackspett i Sverige – En litteraturstudie

White-backed woodpecker conservation in Sweden – A literature study

Johanna Eriksson

Handledare: Jonas Josefsson, SLU, Institutionen för ekologi

Examinator: Tomas Pärt, SLU, Institutionen för ekologi

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i biologi

Kurskod: EX0689

Program/utbildning: Biologi och miljövetenskap

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2017

Omslagsbild: White-backed Woodpecker av Alastair Rae (CC BY-SA 2.0)

Serietitel: Självständigt arbete/Examensarbete / SLU, Institutionen för ekologi

Löpnummer: 2017:9

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Vitryggig hackspett, bevarande, Sverige, akut hotad, åtgärdsprogram

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för ekologi

Sammanfattning

Vitryggig hackspett är rödlistad i Sverige som akut hotad. Under år 2017 är ämnet högaktuellt då det nya åtgärdsprogrammet för arten ska släppas. Denna litteraturstudie behandlar följande frågor ur ett ekologiskt perspektiv: Varför tog det sju år att upprätta ett nytt åtgärdsprogram för vitryggig hackspett? Varför är den vitryggiga hackspetten utrotningshotad i Sverige? Hur ser artens framtid ut? Vad bör göras för att åter stärka populationen? Jag har begränsat mig till att titta på den svenska populationen och uppsatsen är till stor del baserad på åtgärdsprogrammen från åren 2005-2008 och 2017-2021. I samband med uppsatsen skickades det ut ett intervjuformulär till betydande aktörer inom ämnet.

Slitningar inom Naturvårdsverket har fördröjt det nya åtgärdsprogrammet. Vitryggig hackspett har drabbats hårt av ett effektiviserat skogsbruk, som fragmenterat artens livsmiljöer. Framtiden för arten är oviss, antingen försvinner den helt från Sverige eller också räddas den kvar. För att åter få tillbaka bestånden krävs det skydd och återskapande av biotoper.

Nyckelord: Vitryggig hackspett, *Dendrocopos leucotos*, Sverige, akut hotad, åtgärdsprogram, paraplyart

Abstract

The white-backed woodpecker is red listed in Sweden as critically endangered. During the year 2017, the subject is highly relevant as the new action program for the species is to be released. This literature study addresses the following questions from an ecological perspective: Why did it take seven years to establish a new species action plan for white-backed woodpeckers? Why is the white-backed woodpecker endangered in Sweden? How does the future of the species look? What should be done to rebuild the population? I have limited myself to look at the Swedish population and the essay is largely based on the action programs from 2005-2008 and 2017-2021. In connection with the essay, an interview form was sent to significant actors in the subject.

Wearing's within the Swedish Environmental Protection Agency having delayed the new action program. The white-backed woodpecker has been severely affected by a more effective forestry, which fragmented the habitats of the species. The future of the species is uncertain, either it completely disappears from Sweden or rescues. In order to regain the population, it is necessary to protect and restore biotopes.

Keywords: White-backed woodpecker, *Dendrocopos leucotos*, Sweden, critically endangered, action program, umbrella species

Förord

Knappt två mil väster om Åmål och en knapp mil från mitt barndomshem finns naturreservatet Bräcke ängar. Ett naturreservat som i många år beboddes av den vittryggiga hackspetten. Min pappa brukade berätta om den utrotningshotade hackspetten som försökte överleva i reservatet. Han berättade att man sprängt i träd för att skapa födohabitat för fågeln som skulle öka dess chanser att klara sig i de dalsländska skogarna. Idag finns inte den vittryggiga hackspetten kvar i Dalsland och den är rödlistad som akut hotad i Sverige.

År 2005 togs det första åtgärdsprogrammet för vittryggig hackspett 2005-2008 fram, vilket senare förlängdes till 2010. De följande sju åren hände dock ingenting och det såg länge dystert ut för den utrotningshotade hackspetten. Under våren 2017 verkar det dock som att ett nytt åtgärdsprogram kommer publiceras. I *Provinstidningen Dalsland* har ämnet varit högaktuellt och debatten tar upp allt ifrån paintballjakt till bredare samarbeten mellan markägare (Tidholm, 2017; Thuresson, 2017). Åsikterna runt den vittryggiga hackspetten har varit många och minst sagt svåra att undgå. Därför har jag valt att skriva om bevarandet av den svenska vittryggiga hackspetten som mitt examensarbete.

Innehållsförteckning

Fackordlista	5
1 Inledning	6
1.1 Bakgrund	6
1.1.1 Ekologi	6
1.1.2 Viktig paraplyart	7
1.1.3 Utbredning genom tiden	7
1.1.4 Svensk skyddsstatus och bevarandeåtgärder (i urval) för den vitryggiga hackspetten	8
1.1.5 Åtgärdsprogram	9
1.2 Syfte	12
2 Material och metod	14
3 Resultat	16
3.1 Varför har det hittills tagit sju år att få ut ett nytt åtgärdsprogram för den vitryggiga hackspetten?	16
3.2 Varför har det en gång så livsdugliga beståndet av vitryggig hackspett i Sverige nästintill försvunnit?	17
3.3 Hur ser framtiden ut för den vitryggiga hackspetten i Sverige?	18
3.4 Vad måste göras för att bevara den vitryggiga hackspetten i Sverige?	19
4 Diskussion	20
4.1 Ett komplext ärende	20
4.2 Effektivt skogsbruk	21
4.3 Oviss framtid	21
4.4 Kunskap, skydd och återskapande av livsmiljöer	22
5 Slutsats	23
Referenslista	24
Tack	27
Bilaga 1	28
Bilaga 2	29

Fackordlista

Tabell 1. Förklaring av återkommande begrepp i texten.

Ord/begrepp	Förklaring/betydelse
Rödlistad	Klassificeringssystem av arter, baserat på utdö-enderisk.
Akut hotad (CR)	Kategori som används inom rödlistning av arter. Arten löper stor risk att dö ut i vilt tillstånd inom en snar framtid.
Biotop	Ekologiskt enhetligt område. Där vissa typer av djur och växter lever. Tillexempel en lövskog.
Paraplyart	En art vars bevarande och krav på habitat anses skydda andra arter med liknande kvalitativa habitatkrav.
Successioner	En förändring i ett växtsamhälle efter en störning, tillexempel brand eller översvämning.
Trumning	Fågeln trummar med näbben i ett träd för att markera och försvara sitt revir.
Åtgärdsprogram för art eller biotop	Plan som tagits fram för att skydda arter eller biotoper som kräver specifika insatser för att överleva. Vägledande, men icke-bindande för berörda aktörer.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

1.1.1 Ekologi

Den vitryggiga hackspetten (*Dendrocopos leucotos*) börjar häcka i slutet av februari och trunningsperioden pågår vanligen till början av april. Samtidigt sker bobyggandet där den vitryggiga hackspetten hackar ut en ny bohåla varje år, ofta i äldre eller döende lövträd. När boet är klart lägger honan äggen i april-maj och ruvar i 14-16 dygn. Efter knappa 30 dagar, maj-juni, lämnar ungarna boet. Vitryggig hackspett är en stannfågel, men brist på föda och biotopbrist kan tvinga den till längre förflyttningar (Naturvårdsverket, 2017).

Den vitryggiga hackspetten trivs bäst i övervägande öppen solig lövskog bestående av främst al, asp, björk och sälg. Den behöver dessutom en hög andel döda lövträd och stubbar (Angelstam & Mikusiński, 1993; Stighäll, 2011). Vitryggen kan dock även förekomma i blandskogar, om tillgång till död lövved och stubbar av god kvalitet uppfylls (Naturvårdsverket, 2003-04-08; Stighäll et al., 2011). Denna typ av habitat återfinns bland annat i biototyperna: lövskogar i älvdalar och ravinlandskap, sumpskog, brandfält och igenvuxna ängs- och hagmarker (Stighäll, 2011). Orsaken till artens snäva krav på habitat beror på att dess föda nästan uteslutande består av trädlevande skalbaggs-larver och barkborrar (Naturvårdsverket, 2017; Stighäll et al., 2011).

Vitryggig hackspett födosöker framför allt genom att hacka i äldre lövträd, död lövved och stubbar (Hiertonn Oscarsson, 2016). Granskogar är i allmänhet mycket skuggiga vilket gör att många trädlevande insekter inte trivs (Stighäll, 2011). Vitryggen födosöker under häckning på cirka 150 hektar och 450 hektar vintertid. Revirstorleken varierar mellan 100-150 hektar och reviren består främst av sammanhängande lövskog (Naturvårdsverket, 2003-04-08; Stighäll, 2011).

1.1.2 Viktig paraplyart

Den vitryggiga hackspetten är en art som ställer specifika krav på sin levnadsmiljö. Detta gör den till en bra indikator för vissa hotade naturtyper, däribland skogsmiljöer med en stor mängd lövved, men också död lövved (Roberge & Mikusiński, 2008; Stighäll et al., 2011; Virkkala, 2006). Med sin höga grad av specialisering och habitatval är den även en viktig paraplyart. Genom att tillgodose den mest krävande arten i ett område, bevarar man den biologiska mångfalden genom att även främja de andra arter inom området som har liknande krav på levnadsmiljö (Roberge & Angelstam, 2004; Virkkala, 2006). Därför hyser de viktigaste häckningslokalerna för vitryggig hackspett också några av Sveriges största förekomster av rödlistade arter, däribland olika skalbaggearter (Naturvårdsverket, 2017; Roberge & Mikusiński, 2008; Virkkala, 2006). Dessa platser karaktäriseras av våtmarker och stor tillgång till död lövved, vilka även lockar andra skogsfågel- och insektsarter (Roberge & Mikusiński, 2008; Stighäll et al., 2011). De åtgärder som krävs för att få arten livskraftig igen skulle även gynna uppskattningsvis 200 andra rödlistade arter (Roberge & Mikusiński, 2008; Stighäll, 2011; Stighäll et al., 2011).

1.1.3 Utbredning genom tiden

Nationellt

I Sverige är den vitryggiga hackspetten akut hotad (CR - Critically Endangered) och i dag utgörs populationen av cirka 25 individer (Naturskyddsföreningen, 2016). 2016 häckade dock endast tre eller fyra av dessa individer (Naturvårdsverket, 2017, Stighäll et al., 2011). Under 1800-talet och 1900-talets början dokumenterades häckande fåglar i 17 av 24 landskap, men under de senaste 30-40 åren har populationen av häckande fåglar reducerats med 90 procent (Artdatabanken, 2015) och utbredningsområdet har krympt till framförallt Värmland, nedre Dalälven och längs norrlandskusten (Naturskyddsföreningen, 2015). Under åren 1970-1982 uppskattades bestånden till 100 par, år 1984 kontrollerades områden där arten funnits och bestånden hade då minskat till uppskattningsvis 50 par av vitryggig hackspett. Mellan åren 1998 och 2004 minskade andelen kända häckande par från sju till endast tre (Mild & Stighäll, 2005). År 2015 skedde en omfattande invasion öster ifrån till Finland, vilket gjorde att ett tiotal individer även observerades längst med kusten i Sverige (Naturvårdsverket, 2017).

Internationellt

Globalt sett förekommer arten i tio olika underarter (Mild & Stighäll, 2005), där dess utbredningsområde sträcker sig i ett bälte från Norska västkusten över Asien

till Japan (Artdatabanken, 2015; Naturskyddsföreningen, 2015; Naturvårdsverket, 2017). Trots att Europas population av vitryggig hackspett minskar kraftigt, finns det fortfarande starka bestånd kvar i västra Norge (cirka 1700 par), Polen och Baltikum (sammanlagt cirka 3700 par; Artdatabanken, 2015). Rysslands populationsstorlek är okänd. Däremot har Finland genom ett antal medvetna åtgärder lyckats vända en från mitten av 1900-talet nedåtgående trend (14 registrerade häckningar 1994) till att idag ha förstärkt sin population markant (89 registrerade häckningar 2009; Artdatabanken, 2015). Det finns även lokalt begränsade populationer, bland annat i de centrala bergsmassiven Pyrenéerna, Alperna och Karpaterna (Artdatabanken, 2015; Naturskyddsföreningen, 2015).

1.1.4 Svensk skyddsstatus och bevarandeåtgärder (i urval) för den vitryggiga hackspetten

I svensk lagstiftning är vitryggig hackspett fredad enligt artskyddsförordningen (SFS 2007:845). Detta innebär att det är förbjudet att skada artens bon, ägg och områden där arten häckar. Man får heller inte medvetet störa arten under avgörande flyttning och övervintring. Förordningen förbjuder även export, handel, import och transport av levande och döda exemplar (Mild & Stighäll, 2005). Vidare kräver skogsvårdslagen (1979:429 § 30) dessutom att hänsyn skall tas till djur- och växtarter samt hänsynskrävande biotoper i samband med avverkning av skog (Naturvårdsverket, 2017). Även miljömålen levande skogar och ett rikt växt- och djurliv berör vitryggig hackspett indirekt (Miljömål.se, 2016-06-13; Miljömål.se, 2016-04-22).

Utöver lagstiftning har *Projekt vitryggig hackspett* arbetat för en god bevarandestatus som en del i det mer omfattande projektet *Hotade hackspettars ekologi*, initierat av Ingemar Ahlén på Skogshögskolan 1975. Projektet har bidragit med resurser och kompetens till forskning och naturvård (till exempel bygget av avelsstationen på Nordens Ark; Carlson & Aulén, 1992; Mild & Stighäll, 2005; Naturvårdsverket, 2017).

Under 1990-talet startade Naturskyddsföreningen i samband med Nordens Ark ett avelsprojekt för vitryggig hackspett (Stighäll, 2011). Projektets mål är att stärka den svenska stammen genom utplantering av fåglar och hindra att arten utrotas (Jeschke, 2010). Ungarna föds upp i djurparken och placeras sedan ut när de är tillräckligt stora för att klara sig själva. Ursprungligen kom Nordens Arks föräldrafåglar från Norge och Estland, men idag kommer alla avelsfåglar från Norge (Nordens Ark, u.å.). Det finns inga analyser som visar på en genetisk skillnad mellan de nordiska och baltiska populationerna (Naturvårdsverket, 2017). Genom samarbetet har Nordens Ark sedan 1995 satt ut 87 ringmärkta ungar i bland annat Dalsland, Värmland och nedre Dalälvsområdet. Fram till 2011 hade nio par etablerats i

det vilda och under 2016 kunde det konstateras att tre häckningar lyckats och att minst 11 ungar överlevt (Andrén et al., 2011; Nordens Ark, u.å.).

Vidare har Bergvik skog, ett av landets största skogsbolag, frivilligt avsatt 100 lövskogsområden mellan Dalsland och nedre Dalälvsområdet. Områdena, på vardera 100 hektar, har historiskt varit viktiga häckningsområden för vitryggig hackspett. Det är mestadels yngre skogområden, vilka beräknas utgöra optimala livsmiljöer om 20-40 år. Skötselstrategin består i huvudsak av urhuggning av gran för att gynna lövträd och skapa av död ved. Detta är den största frivilliga avsättning av lövskog som gjorts i Sverige (Naturvårdsverket, 2017; Stighäll, 2011).

Sveaskog, också det ett av landets största skogsbolag, har däremot valt en annan väg. Större landskapsavsnitt på varierande storlek har valts ut till så kallade ekoparker och naturvårdskogar för att skydda och säkerställa lämpliga livsmiljöer. Ekoparkerna ligger i nära anslutning till värdetrakter och där prioriteras lövskogsvärden genom produktionsriktat skogsbruk. Naturvårdsskogarna är inte produktionsriktade utan sköts för att skapa lövskogsvärden (Stighäll, 2011).

1.1.5 Åtgärdsprogram

Bakgrund och det första åtgärdsprogrammet för bevarande av vitryggig hackspett 2005-2008

Åtgärdsprogrammet för vitryggig hackspett togs fram på grund av den kraftigt minskande populationen av vitryggig hackspett i Sverige från och med den senare delen av 1900-talet. För att vända den nedåtgående trenden krävdes återskapande, nyskapande och restaurering av livsmiljöer, men det krävs också populationsförstärkande som utsättning av uppfödda fåglar (Mild & Stighäll, 2005).

2005 publicerade Naturvårdsverket det första åtgärdsprogrammet för vitryggig hackspett för perioden 2005-2008 (dock senare förlängt till 2010). Åtgärdsbehoven utgjordes av 16 lämpliga åtgärder för att bevara den häckande vitryggiga hackspetten i landet och dess livsmiljö, genom åtgärder av olika inblandade aktörer. Det kortsiktiga målet var att till 2010 öka den vilda populationen till minst tio reproducerande individer, och att det skulle skett en stabilisering av den dalande populationsutvecklingen. Dessutom skulle en stadig avelspopulation byggts upp så att uppfödda fåglar kunde släppas i en duglig livsmiljö. Målet var att det skulle finnas 25000 hektar optimalbiotop (maximalt gynnsamma områden för arten) innan 2010. Det långsiktiga målet med åtgärdsprogrammet är att öka andelen reproducerande individer i den svenska populationen, från 50 individer 2030 till 500 individer 2070. Denna ökning skulle innebära att en gynnsam bevarandestatus för den vitryggiga hackspetten och dess livsmiljöer. Kostnaderna för åtgärdsbehoven under perioden mellan 2005 och 2008 förväntades uppgå till sammanlagt 200 mil-

joner kronor (160 miljoner kronor avsåg områdesskydd, 22 miljoner kronor avsåg skötselåtgärder) och berörde främst Dalsland, nedre Dalälvsområdet, Småland och Värmland (Mild & Stighäll, 2005).

Åtgärdsbehov (Mild & Stighäll, 2005):

1. **Koordinering och uppföljning av åtgärder** – på grund av det omfattande åtgärdsprogrammet, antalet inblandade aktörer och i många fall akuta ärenden, rekommenderar man två heltidsanställningar för koordinering och uppföljning.
2. **Regionala samordningsgrupper** – vars uppgift är att samordna, stödja och effektivisera underordnade aktörer. Aktörer som ingår i samordningsgrupperna, i urval: Länsstyrelsen, Svenska naturskyddsföreningens projekt vitryggig hackspett och Bergvik skog.
3. **Nya trakter och regioner för 2009–2013** – innefattar ett urval av nya trakter och regioner för perioden. Identifiering av nya potentiella livsmiljöer inför år 2009 och regionala förslag för riktade åtgärder inom tidsperioden.
4. **Länsplaner** – kartläggning över lämpliga livsmiljöer i län eller regioner för vitryggig hackspett. Även innefattande akuta uppdateringar, uppdatering och behovet av nya länsplaner.
5. **Skogsvårdsorganisationens rådgivning** – rådgivning för privata markägare med mark som inkluderats i länsplanerna för vitryggig hackspett.
6. **Områdesskydd** – långsiktigt bevarandeskydd av viktiga livsmiljöer främst i Dalsland och Värmland, bestående av naturreservat, Natura 2000, biotopskydd, naturvårdsavtal, frivilligt skydd (exempel på detta är de initiativ Berga skog och Sveaskog tagit se del 1.1.4.), handlingsprogram, ekologisk landskapsplanering, certifiering, övrigt frivilligt skydd (privata initiativ), NOKÅS – bidrag (Natur och kulturvårdsåtgärder i skogen) och andra frivilliga överenskommelser (till exempel ta fram en policy för lövvedshantering i berörda områden).
7. **Skötsel, restaurering och nyskapande av lövträdmiljöer** – uthuggning och ringbarkning av gran för att öka andelen lövskog. Skapande av död stående lövved genom till exempel ringbarkning. Föryngring av lövträd och nyskapande av lövträdmiljöer (orsakas av till exempel brand eller översvämning).
8. **Samordning av olika naturvårdsinstrument och insatser** - områdesskydd och biotopvårdande åtgärder bör samordnas mellan olika aktörer för att öka den svenska populationen av vitryggig hackspett.
9. **Övervakning av populationsutvecklingen** – årlig övervakning av population i aktuella områden.
10. **Avel och populationsförstärkning** – eftersom skapandet av lämpliga biotoper genom restaurering tar tid, och inte kan säkerställa överlevnad hos population-

en, så krävs kompletterande åtgärder i form av uppfödning och utsättning av vitryggiga hackspetter med ursprung i närliggande områden.

11. **Stödutfodring** – under vinter- och häckningstid.
12. **Minskat klövviltsbete** – på grund av en växande klövviltspopulation sker ett stort betetryck på lövskog. Detta bör sättas i relation till skogsbrukets röjning och gallring av lövträd. Man bör även överväga ökad avskjutning av klövvilt för att minska skadorna på lövskog. Extra känsliga områden bör stänglas.
13. **Minskad negativ påverkan av bäver** – bäverns dämmande aktivitet ger upphov till flertalet sumpskogar. Dock utgör bävern ett problem i nedre Dalälvsområdet, på grund av den inte skapar sumpskog, då den bor i hyddor utmed älven. Detta i samband med fällning av ett stort antal lövträd hotar den vitryggiga hackspettens optimalbiotop. Skydds jakt föreslås.
14. **Minskad mänsklig störning** – vid häckning. Inblandade aktörer har sekretess gällande häckningsplatser.
15. **Informationsbehov** – för att kunna föra en dialog med aktörer krävs årlig informationsredovisning och uppdaterad information för att öka acceptansen inför nödvändiga åtgärder och lövskogars naturvårdsvärde.
16. **Kunskapsbehov** – ökad kunskap om hotbild, påverkan och levnadssätt för vitryggig hackspett krävs för att långsiktigt kunna stärka populationen.

Åtgärdsprogram för vitryggig hackspett 2017- 2021

I februari 2017 skickades en remiss ut av förslaget för åtgärdsprogram för vitryggig hackspett 2017-2021. Den långsiktiga visionen är att den vitryggiga hackspetten åter ska kunna klassificeras som livskraftig (LC - Least Concern), och att den åter finns spridd över hela landet, samt att det finns ett fungerande genetiskt utbyte med grannländer. Man vill även öka antalet färdigställda optimalbiotoper (de mest gynnsamma livsmiljöerna) till 40 stycken och utöka arealen av lämpliga biotoper i de regioner programmet fokuserar på. De nya fokustrakterna är: Dalälven, Fagersta, Forsmark, Klarälven och sydvästra Värmland- östra Dalsland. Ansvariga för det nya åtgärdsprogrammet är Naturvårdsverket, i samarbete med Skogsstyrelsen. Det nya åtgärdsprogrammet består för närvarande av tio åtgärds punkter och fem allmänna rekommendationspunkter (Naturvårdsverket, 2017). Detta i samband med regeringens beslut om etappmål för hotade arter år 2012, ligger till grund för åtgärdsprogrammet för perioden år 2017-2021 (Naturvårdsverket, 2017).

Åtgärdsbehov (Naturvårdsverket, 2017):

1. **Ekologisk landskapsplanering/regional handlingsplan för grön infrastruktur** – inom skogsindustrin och samordning med andra berörda aktörer.
2. **Information och kunskapsförmedling** – artkunskap hos skogsägare.
3. **Utbildning** – erfarenhetsutbyte mellan aktörer.

4. **Ny kunskap** – särskilt viktigt kunskapsbehov som bör samlas in vid starten av åtgärdsprogrammet 2017-2018 för att kunna användas under perioden 2018-2021: ny sårbarhetsanalys av population och livsmiljö, nationell landskapsanalys av lövtrakter.
5. **Inventering** – av lövskog.
6. **Områdesskydd och frivilliga avsättningar** – (se punkt 6: *Områdesskydd*. Åtgärdsbehov, 2005-2008).
7. **Skötsel, restaurering och nyskapande av livsmiljöer** – för att öka den vitryggiga hackspettens livsmöjligheter bör optimalbiotoper förstärkas och förbindas genom skapande av till exempel brandfält, uthuggning av gran och översvämning.
8. **Direkta populationsförstärkande åtgärder** – genom avel och utsättning, stödutfodring och predatorbegränsning.
9. **Arbetsätt inom optimalområden** – året-runt revir för vitryggig hackspett. 75 procent av ytan bestående av lövträd. Ansvar, hänsyn, miljötänk och dokumentation vid avverkning.
10. **Övervakning och uppföljning** – av årlig populationsutveckling, optimalområden och indikatorer.

Rekommendationer (Naturvårdsverket, 2017):

1. **Åtgärder som kan skada eller gynna arten** – information för markägare och allmänhet.
2. **Finansieringshjälp för åtgärder** – bidrag som kan inspirera skogsägare till biotopvård.
3. **Utsättning av arter i naturen för återintroduktion, populationsförstärkning eller omflyttning** – utsättningsprogram som följer Naturvårdsverkets vägledning måste genomföras. Utsättning, insamlande av grundmaterial till uppfödning samt förvaring och transport av fridlysta eller fredade djur- och växtarter kräver erforderligt tillstånd. Enligt jaktförordningen (1987:905) krävs även tillstånd för fångst och utsättning av vilda fåglar och däggdjur.
4. **Myndigheterna ger information om gällande lagstiftning** – kunskapskrav för aktuella aktörer.
5. **Råd om hantering av kunskap om observationer** – sekretesskydd för skyddade arter.

1.2 Syfte

Syftet med denna litteraturstudie är att undersöka följande frågeställningar genom genomgång av relevant litteratur och intervjuer med framträdande aktörer i ämnet:

- Varför har det hittills tagit sju år att få ut ett nytt åtgärdsprogram för den vitryggiga hackspetten?
- Varför har det en gång så livsdugliga beståndet av vitryggig hackspett i Sverige nästintill försvunnit?
- Hur ser framtiden ut för den vitryggiga hackspetten i Sverige?
- Vad måste göras för att bevara den vitryggiga hackspetten i Sverige?

2 Material och metod

Jag har begränsat mig till att skriva om situationen för vitryggig hackspett i Sverige. En stor del av uppsatsen bygger på åtgärdsprogrammet från 2005 och det opublicerade åtgärdsprogrammet från 2017, då mina frågeställningar går i samma riktning som dessa. Återkommande författarreferenser beror på att de har återkommit upprepade gånger i det material jag tagit del av. Vidare har jag även tagit del av vetenskapliga publikationer, hämtade från Web of Science. Likaså debattartiklar och populärpress för att få en bred inblick i ämnet. Dessutom har ett kortare intervjuunderlag (se bilaga 1) skickats ut till fyra framträdande och aktuella aktörer i ämnet då de har stor kunskap om den vitryggiga hackspetten, dess livsmiljöer och genomförandet av olika åtgärder: Naturskyddsföreningen, Naturvårdsverket, Nordens Ark och Skogsstyrelsen. Av dessa har Naturskyddsföreningen och Skogsstyrelsen svarat (se bilaga 2). Istället för att svara på mina frågor bidrog Naturvårdsverket med den opublicerade förlagan till det nya åtgärdsprogrammet för 2017-2021.

Intervjufrågorna var följande:

1. Vad tror du att det är som gör att bestånden minskar så kraftigt just i Sverige, om man jämför med grannländerna Norge och Finland?
2. Vad är det största hotet, enligt dig, för den vitryggiga hackspetten i Sverige?
3. Vilka är, enligt dig, de viktigaste åtgärderna som krävs för att Sverige ska få tillbaka sina en gång så kraftiga bestånd av vitryggig hackspett?
4. Varför tror du att processen för ett nytt åtgärdsprogram har pågått i 7 år (sedan 2010)?
5. Hur tror du är den vitryggiga hackspettens framtid ser ut i de Svenska skogarna?
6. Vad har du/er arbetsplats gjort, som en del i bevarandet av vitryggig hackspett?
7. Övriga kommentarer?

Använda sökord i Web of Science:

- Topic: (((("vitryggig hackspett") or ("white-backed woodpecker") or ("Dendrocopos leucotos")) and ((utrotningshotad) or (endangered) or ("critically endangered") or ("akut hotad") or ("red listed") or ("röd listad")) and ((sverige) or (sweden) or (swe) or (europe) or (europa)))

Refined by: Languages: (English) and countries/territories: (Sweden or Finland or Norway)

Timespan: All years.

Search language=Auto

- Topic: (((breeding) and ("white backed woodpecker")))

Refined by: Languages: (English)

Timespan: All years.

Search language=Auto

3 Resultat

3.1 Varför har det hittills tagit sju år att få ut ett nytt åtgärdsprogram för den vitryggiga hackspetten?

Under 2009 lämnades ett nytt utkast av åtgärdsprogrammet in till Naturvårdsverket för remiss (Hellberg, 2016-06-16). Mellan 2013 och 2014 (det vill säga efter fyra år av omarbetning) skickades det ut på remiss igen (Hellberg, 2016-06-16; Naturvårdsverket, 2013). Två år senare, under 2016, meddelade Naturvårdsverket att det saknades en nationell koordinator¹ vilket ledde till att arbetet fördröjdes med det nya åtgärdsprogrammet. Naturvårdsverket meddelade dock att det nya åtgärdsprogrammet för vitryggig hackspett skulle stå klart i slutet av 2016. I början av 2017 trodde Naturvårdsverket även att de skulle ha hittat en ny koordinator (Aunapuu & Risinger 2016-06-22). Att en nationell koordinator inte tillsats berodde på att inget län ville ta på sig ansvaret eftersom det inte fanns ett åtgärdsprogram som pekade ut ett specifikt län². I februari 2017 skickades en ny remiss ut av det omarbetade manuset från 2013 (Naturvårdsverket, 2017).

Kristoffer Stighäll³ på Naturskyddsföreningen menar att arbetet för vitryggig hackspett är komplext och att faktorer som ett stort antal inblandade aktörer och interna motsättningar inom Naturvårdsverket (vad gäller skydd av lövskog och förvaltning av skyddade områden, där en fri utveckling ställs mot naturvårdande skötsel av exempelvis lövskog), har gjort att processen för ett nytt åtgärdsprogram tagit längre tid än väntat. Åsa Andersson⁴ på Skogsstyrelsen förstärker Stig-

¹ Åsa Andersson Nationell koordinator, Skogsstyrelsen, 2017-05-10

² Kristoffer Stighäll Projektledare, Naturskyddsföreningen, 2017-05-17

³ Ibid, 2017-05-09

⁴ Andersson, 2017-05-10

hålls resonemang och poängterar även att de höga kostnaderna för programmet, samt det stora antal inblandade markägare, varit en avgörande omständighet.

I Årjäng är politikerna skeptiska till det nya åtgärdsprogrammet. De har tröttnat på myndigheternas, enligt dem, orimliga krav. Daniel Schützer, Årjängs kommun, menar att åtgärdsprogrammet hindrar kommunens tillväxt. Han anser även att avsättning av skogsarealer till förmån för den vitryggiga hackspetten innebär intrång i äganderätten för skogsägare i kommunen (Ingman, 2017). Årjäng kommuns lösning på problemet är (Ingman, 2017): ” (...) samtliga åtgärder i programmet ersätts med paintballjakt så hackspetten inte längre är vitryggig.”

Åtgärdsbehov punkt 12 i åtgärdsprogrammet från 2005 föreslår minskade klöv-viltbestånd och avskjutning (Mild & Stighäll, 2005). Denna punkt har dock mött motstånd bland älgjägare. Värmlands Jägareförbund anser inte att detta är genomförbart, med hänvisning till att de anser att älgstammens status är akut. Detta motsäger dock Skogsstyrelsens resultat om ökade avbetningsskador (Nilsson, 2015-10-12).

3.2 Varför har det en gång så livsdugliga beståndet av vitryggig hackspett i Sverige nästintill försvunnit?

Under 1800-talet fanns i Sverige stora skogsarealer med rikliga inslag av äldre lövskog, död lövved och stubbar (Naturvårdsverket, 2017). Detta i samband med brandfält, gammal kulturskog, svedjebruk och naturliga översvämningar skapade goda levnadsförutsättningar för den vitryggiga hackspetten (Naturvårdsverket, 2017; Stighäll, 2011). Under 1900-talet skedde en kraftig arealminskning av artens häckningsbiotop och sedan 90-talet riskerar arten att dö ut, då de små ytor isolerar individer från varandra vilket försvårar genomförandet av häckningar (Carlson & Aulén, 1992; Virkkala, 2006) och även på grund av slumpmässiga faktorer som kalla vintrar eller dålig tillgång av föda (Roberge & Mikusiński, 2008; Stighäll, 2011; Stighäll et al., 2011). Den kraftiga minskningen av artens normalbiotop beror på storskalig förändring av skogslandskapet (Ardatabanken, 2015; Naturvårdsverket, 2017; Stighäll, 2011).

Sedan 1900-talets andra hälft har glesa, ojämnaåldriga och ofta lövträdsrika områden successivt ersatts av jämnåldrig gran- och tallskog genom ett intensivt skogsbruk (Roberge & Mikusiński, 2008; Stighäll, 2011; Stighäll et al., 2011; Virkkala, 2006).

Detta genom en effektivisering på olika plan (Roberge & Mikusiński, 2008; Stighäll, 2011; Stighäll et al., 2011; Virkkala, 2006):

- **Brist på död ved** – effektiv bortförsel och tillvaratagande av död ved och stubbar.

- **Brist på naturliga bränder** – en effektiviserad brandbekämpning har inneburit en minskad uppkomst av brandfält och lövbrännor.
- **Brist på naturliga översvämningar** – torrläggning och vattenomläggning har gynnat gran och trängt undan lövriska svamp- och sumpskogar.
- **Inriktning på barrträd inom skogsindustrin** – förnygring har nästan enbart skett av barrträd. Lövskogar har röjts och gallrats bort till förmån för barrträd. Gran har planterats nära inpå lövskogar, vilket resulterat i en spridning av gran, som slått ut lövträden.

Utöver detta tillför den växande populationen av klövvilt ännu ett bekymmer då den tidvis orsakar stor belastning på lövskogen (Nilsson, 2015-10-12; Skogsstyrelsen, 2017-04-07).

De krympande livsmiljöerna har lett till minskade revirareal och häckningsmöjligheter. Det har även inneburit minskad tillgång av artens huvudföda, vedlevande insekter (Stighäll, 2011; Virkkala, 2006). Den allt mer isolerade och försvagade vitryggs-populationen är känslig för slumpmässiga händelser och genetiska förändringar. Ökad mortalitet, till följd av till exempel extremt väder under häckning eller vinter, kan därför vara direkt avgörande för artens framtid. Förändrad reproduktionsförmåga, inavel, hybridisering och förändrad könskvot kan försvaga populationen ytterligare. Likaså konkurrens med andra arter, rovdjur liksom mänsklig störning (Carlson & Aulén, 1992; De Jong, 2002; Naturvårdsverket, 2017).

3.3 Hur ser framtiden ut för den vitryggiga hackspetten i Sverige?

Orsakerna till att den svenska populationen av vitryggig hackspett minskat består. Barrträdsskogarna fortsätter att expandera, samtidigt som de naturliga störningarna, på grund av effektivisering, inte längre formar livsdugliga biotoper. Dock kan den ökande efterfrågan av biobränsle uppmuntra viljan att satsa på lövskog (Skogsstyrelsen, 2017-03-24; Virkkala, 2006).

Ett allt varmare klimat kan, till skillnad från för många andra arter, innebära en positiv förändring för den vitryggiga hackspetten. Dels kan det innebära en ökad andel lövskog⁵, men också fler naturliga störningar som bränder, stormar och översvämningar (Skogsstyrelsen, 2017-04-07). Trädslag som ek och bok kan bli viktiga substrat till följd av stigande temperaturer (Naturvårdsverket, 2017). Ökad andel lövskog ger upphov till ökad tillgång på de insekter som är viktig föda, vil-

⁵ Stighäll, 2017-05-09

ket i sin tur kan leda till krympta födosöksarealer för den enskilde individen (Naturvårdsverket, 2017). Den ökade mängden föda, i kombination med mildare vint-
rar i samband med ett förändrat klimat, kan kanske skapa högre populationstäthet,
som ett resultat av ökad överlevnad och lägre konkurrens (Naturvårdsverket,
2017).

Stighäll⁶ påpekar även att politiker har en avgörande roll i ärendet. Det måste
finnas en vilja att följa uppsatta miljömål och finansera de kostnader ett fortsatt
arbete för vitryggig hackspett innebär. I Årjäng är politikerna negativa till beva-
randearbetet av vitryggig hackspett (Ingman, 2017): ” (...) visst är det lovvärt att
skydda olika arter, men det kan omöjligt vara rimligt att det får så här stora conse-
kvenser.” I Åmåls kommun har man en annan synvinkel där man vill värna om
den rika naturen och dess biologiska mångfald, däribland den vitryggiga hackspet-
ten (Thuresson, 2017).

3.4 Vad måste göras för att bevara den vitryggiga hackspetten i Sverige?

Den vitryggiga hackspetten kräver särskilda åtgärder för att kunna leva kvar i de
svenska skogarna. Två avgörande punkter i bevarandet av vitryggig hackspett är
återskapande och skydd av artens livsmiljöer, det vill säga lövskog med mycket
död ved (Angelstam & Andersson, 2001; Mild & Stighäll, 2005; Stighäll, 2011).

Då ursprungliga livsmiljöer fragmenterats eller försvunnit, finns det inte till-
räckligt stora kvarvarande optimala biotoper (Angelstam & Andersson, 2001). De
biotoper som finns måste förbättras och återställas för att åter öka arealytorna av
lövträdsskog. Dessutom krävs nyskapning av lövträdsskog på barrträdsytor för att
sammanlänka olika områden med bra biotoper. Detta genom riktade insatser av
naturvårdsbränning och urhuggning av gran, för att förlänga och låsa lövsucces-
sioner. Återskapandet och skötseln av biotoper är ett kortsiktigt såväl som långsik-
tigt arbete (Angelstam & Andersson, 2001; Mild & Stighäll, 2005; Naturvårdsver-
ket, 2017; Stighäll, 2011).

I framförallt Dalsland och Värmland saknar många värdekärnor av livsmiljöer
för vitryggig hackspett ett långsiktigt skydd. För att bevara den vitryggiga hack-
spetten, bör detta åtgärdas genom skapande och skötsel av naturreservat, Natura
2000, biotopsskydd, naturvårdsavtal, frivilligt skydd, handlingsprogram, ekologisk
landskapsplanering, certifiering, övrigt frivilligt skydd, NOKÅS – bidrag och
andra frivilliga överenskommelser (Angelstam & Andersson, 2001; Mild & Stig-
häll, 2005; Naturvårdsverket, 2017).

⁶ Stighäll, 2017-05-09

4 Diskussion

4.1 Ett komplext ärende

Precis som Andersson och Stighäll påpekar har processen för det nya åtgärdsprogrammet 2017-2021 komplicerats av många faktorer. För att kunna hantera ett så omfattande program som åtgärdsprogrammet för vitryggig hackspett behövs struktur och en tydlig kommunikation aktörer emellan. Därför kan kommunikationsbrist och brist på personal vara några av de mest bidragande orsakerna till att processen hittills tagit sju år (Aunapuu& Risinger, 2016-06-22; Hellberg, 2016-06-16). En bild som även stärks av Stighäll⁷ och Andersson⁸. När det uppstår slitningar vad gäller skydd av lövskog och förvaltning av skyddade områden hos en av de största aktörerna, Naturvårdsverket, förstår jag att det sätter käppar i hjulet för hela processen. Om ett projekt ska kunna fungera krävs det att även de mindre aktörerna, privata skogsägare och privatpersoner, blir delaktiga, insatta och har ett förtroende för de som bestämmer. Kan inte de stora aktörerna förmedla ett gott ledarskap kan det bli svårt att få med mindre aktörer som krävs, för att få genomförandet av åtgärdsprogrammet att fortlöpa utan större förhinder.

Om det nya åtgärdsprogrammet godtas och tas i bruk under 2017, kanske Naturvårdsverket kan använda de gångna åren som vägledning i framtida arbete för arten. Eftersom det akuta läget för vitryggig hackspett inte kommer att lösa sig av sig självt, får man hoppas att en liknande situation gällande åtgärdsprogrammet inte uppstår igen. Om vitryggig hackspett ska kunna bli livsduglig i Sverige igen, krävs gemensamma och koordinerade åtgärder.

⁷ Stighäll, 2017-05-09

⁸ Andersson, 2017-05-10

4.2 Effektivt skogsbruk

I båda upplagorna av åtgärdsprogrammet (2005-2008 och 2017-2021) framgår det tydligt att en avgörande orsak bakom artens hotade tillstånd är det effektiviserade skogsbruket, något som även Stighäll⁹ bestyrker (Stighäll, 2011). Det alltför hårda skogsbruket har förändrat landskapets utseende och påverkat den svenska populationen av vitryggiga hackspett och vedlevande insekter kraftigt (Stighäll, 2011; Virkkala, 2006). Förändringarna har varit drastiska och har dessutom skett under en mycket kort tidsperiod. Livsförutsättningarna för den vitryggiga hackspetten har därmed förändrats fort, till exempel genom minskad tillgång på boplatser och minskad födotillgång. En art som är så specialiserad gällande födo- och häckningssval, som vitryggig hackspett är, blir mycket känslig för små förändringar. Följaktligen har vi en population som skulle kunna försvinna endast på grund av en kall vinter eller andra slumpmässiga faktorer (Roberge & Mikusiński, 2008; Stighäll, 2011; Stighäll et al., 2011).

4.3 Oviss framtid

Framtiden för vitryggig hackspett kan te sig väldigt olika. Hinner vi hjälpa populationen att återhämta sig innan den stöter på problem på grund av inavel eller hybridisering? Jag tror att det finns en chans då Nordens Arks arbete med uppfödning av fåglar bringar hopp i frågan. Kanske kan fler invandringar ske, från både väster och öster, som kan bidra med nya gener. Detta i samband med en fungerande politik, villiga aktörer, åter- och nyskapande av livsmiljöer samt långsiktiga skydd för viktiga biotoper, förändrad skogsindustri som satsar mer på lövskog och lämnar kvar död lövved och stubbar samt en medvetenhet kan vara vägen till en livskraftig stam av vitryggig hackspett. En ökad miljöhänsyn inom skogsbruket, avsättningar av lövrik skog och växande arealer av äldre lövrik skog tillhör några av de positiva förändringar som skett under senare tid (Naturvårdsverket, 2017). Dock verkar skogsindustrins insamling av död ved och stubbar inte upphöra inom en snar framtid (Skogsstyrelsen, 2017-03-24).

En stor förändring av vårt klimat är i antågande (Gore, 2006). Även om det kommer innebära stora problem för andra arter och människan, är det kanske just vad vitryggig hackspett behöver för att kunna återhämta sig. Mildare vintrar, större tillgång på föda och en ökad utbredning av lövskog. Stormar, bränder och översvämningar är något som kan gynna vitryggig hackspett. Självklart hade det dock varit bättre om problemet hade kunnat lösas utan en förändring av klimatet.

⁹ Stighäll, 2017-05-09

4.4 Kunskap, skydd och återskapande av livsmiljöer

Då populationen av vittryggig hackspett fortsatt är instabil har insatserna för arten inte varit tillräckliga (Blicharska et al., 2014). För att återfå en livsduglig population av vittryggig hackspett är både Naturvårdsverket och Stighäll¹⁰ överens om att det behövs åter- och nyskapas livsmiljöer som även kan skyddas långsiktigt (se punkt 6: **Områdesskydd**. Åtgärdsbehov, 2005-2008), genom ett samarbete mellan myndigheter och skogsbruk. Dalsland var länge boplats för vittryggig hackspett. På grund av för sena insatser finns inte arten kvar där längre. Kanske hade den funnits kvar om åter- och nyskapandet av livsmiljöer skett över större arealer och kärnbio-toper haft ett långsiktigare skydd?

Vi har sett en negativ förändring av populationen av vittryggig hackspett i decennier. Ändå har vi inte lyckats vända trenden med de insatser som gjorts. Åtgärdsprogrammet under perioden 2005-2008 gav inte de resultat som önskats (Blicharska et al., 2014). För att lyckas med det nya åtgärdsprogrammet 2017-2021 krävs, utöver ekologisk kunskap och praktiska åtgärder, syrbarehetsanalyser och forskning om framtida hot i samordning med andra bevarandeåtgärder, i samband med regelbunden uppföljning och granskning av bevarandeprocessen (Blicharska et al., 2014).

¹⁰ Stighäll, 2017-05-09

5 Slutsats

Jag anser mig ha funnit trovärdiga svar på mina frågeställningar i litteraturen och källor som överensstämmer med mitt resultat och syfte.

- Det har tagit sju år att få det nya åtgärdsprogrammet i bruk för att det varit slitningar inom Naturvårdsverket och för lite kommunikation mellan aktörer.
- Det livsdugliga beståndet av vitryggig hackspett i Sverige har nästintill försvunnit för att skogsindustrin har varit alltför effektiv och livsmiljön för arten har krympt alltför fort.
- Framtiden för den vitryggiga hackspetten i Sverige är osäker av naturliga skäl. Antingen försvinner arten för gott, eller så räddas den av avel, insatser eller klimatförändringar.
- För att bevara den vitryggiga hackspetten i Sverige måste det åter- och nyskapas livsmiljöer som även kan skyddas långsiktigt, forskning, samtuppföljning av bevarandeåtgärder.

Jag tror att det behövs mer forskning och studier kring vitryggig hackspett, för att bättre kunna förutse artens framtid. Den viktigaste slutsatsen som kan dras av denna uppsats är dock att det inte är för sent än – men det är en uppförsbacke att bestiga.

Referenslista

- Andrén, C., Blomqvist, L. & Linden, L. M. (2011). *Nordens Ark - a university conservation field station*. International Zoo Yearbook, 45:1, ss. 18-29, DOI: 10.1111/j.1748-1090.2010.00122.x
- Angelstam, P & Andersson, L. (2001). *Estimates of the Needs for Forest Reserves in Sweden*. Scandinavian Journal of Forest Research, 16:S3, ss. 38-51, DOI: 10.1080/028275801300090582
- Angelstam, P. & Mikusiński, G. (1993). *Woodpecker assemblages in natural and managed boreal and hemiboreal forest – a review*. Annales Zoologici Fennici, 31:1, ss. 157-172.
- Artdatabanken (2015). *Vitryggig hackspett*. Tillgänglig: <http://artfakta.artdatabanken.se/taxon/100046> [2017-03-20]
- Aunapuu, M. & Risinger, B. (2016-06-22). *Åtgärdsprogrammet för vitryggig hackspett fastställs under 2016*. Tillgängligt: <http://www.aktuellhallbarhet.se/atgardsprogrammet-for-vitryggig-hackspett-faststalls-under-2016/> [2017-05-10]
- Blicharska, M., Baxter, P. W. J. & Mikusiński, G. (2014). *Practical implementation of species' recovery plans – lessons from the White-backed Woodpecker Action Plan in Sweden*. Ornis Fennica, 91:2, ss. 108-128, WOS:000339784000006
- Carlson, A. & Aulén, G. (1992). *Territorial Dynamics in an Isolated White-Backed Woodpecker (Dendrocopos leucotos) Population*. Conservation Biology, 6:3, ss. 450-454, DOI: 10.1046/j.1523-1739.1992.06030450.x
- De Jong, J. (2002). *Populationsförändringar hos skogslevande arter i relation till landskapets utveckling*. CBM: s skriftserie 7. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Gore, A. (2006). *An inconvenient truth: the planetary emergency of global warming and what we can do about it*. 1st ed. New York, NY: Rodale
- Hellberg, A. (2016-06-16). *Fastställ ett nytt åtgärdsprogram för vitryggigen!* Tillgänglig: <http://www.aktuellhallbarhet.se/faststall-ett-nytt-atgardsprogram-for-vitryggen/> [2017-05-10]
- Hiertonn Oscarsson, M. (2016). *Utfodringsalternativ till vitryggig hackspett (Dendrocopos leucotos) på djurpark*. Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för husdjurens miljö och hälsa (Studentarbete 2016:662)
- Ingman, H. (2017). ”Skjut hackspettarna”. *Provinstidningen Dalsland*, 16 mars.
- Jeschke, K. (2010). *Beteendestudie av vitryggig hackspett (Dendrocopos leucotos) i fångenskap - hur burarnas placering och storlek inverkar på beteenden & vilja att häcka*. Göteborgs Universitet. Zoologiska institutionen (Studentarbete 1570910)
- Mild, K. & Stighäll, K. (2005). *Åtgärdsprogram för bevarande av vitryggig hackspett (Dendrocopos leucotos) och dess livsmiljöer: hotkategori: Akut hotat (CR)*. Stockholm: Naturvårdsverket. Del 1 tillgänglig: http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5486-4_del1.pdf

- [2017-03-20] Del 2 tillgänglig: http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5486-4_del2.pdf [2017-03-20]
- Miljömål.se (2016-06-13). *Ett rikt växt- och djurliv*. Tillgänglig: <http://www.miljomal.se/Miljomalen/16-Ett-rikt-vaxt--och-djurliv/> [2017-05-13]
- Miljömål.se (2016-04-22). *Levande skogar*. Tillgänglig: <http://www.miljomal.se/Miljomalen/12-Levande-skogar/> [2017-05-13]
- Naturskyddsforeningen (2015). *Lär dig mer om vitryggig hackspett*. Tillgänglig: <http://www.naturskyddsforeningen.se/vad-vi-gor/skog/vart-arbete/arterna-vi-vill-radda/om-vitryggig-hackspett> [2017-03-20]
- Naturskyddsforeningen (2016). *Vitryggig hackspett*. Tillgänglig: <http://www.naturskyddsforeningen.se/vitrygg> [2017-03-20]
- Naturvardsverket (2003-04-08) Natura 2000 Art- och naturtypsvisa vägledning A239 Vitryggig hackspett (*Dendrocopos leucotos*). Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/natura-2000/faglar/faglar4.pdf> [2017-05-10]
- Naturvardsverket (2013). *Åtgärdsprogram för äldre lövskogar med vitryggig hackspett som paraplyart, 2014-2018 (Dendrocopos leucotos) Hotkategori: Akut hotat (CR)*. Stockholm: Naturvardsverket. Tillgänglig: <http://www.sveaskog.se/Documents/Press%20och%20nyheter/Remissvar/F%C3%B6rslag%20til%20%C3%85tg%C3%A4rdsprogram%20f%C3%B6r%20%C3%A4ldre%20%C3%B6vskogar%20med%20vitryggig%20hackspett%20som%20paraplyart/%C3%85tg%C3%A4rdsprogram%20f%C3%B6r%20%C3%A4ldre%20%C3%B6vskogar%20med%20vitryggig%20hackspett%20som%20paraplyart.pdf> [2017-03-20]
- Naturvardsverket. (2017) *Åtgärdsprogram vitryggig hackspett, 2017-2021 (Dendrocopos leucotos) hotkategori: Akut hotat (CR)*. Opublicerat manuskript. Naturvardsverket. Bromma. Arkitektkopia AB
- Nilsson, P. (2015-10-12). Delade meningar om avskjutningen. Tillgänglig: <http://nwt.se/varmland/2015/10/12/delade-meningar-om-avskjutningen> [2017-05-16]
- Nordens Ark (u.å.). *Vitryggig hackspett*. Tillgänglig: <http://nordensark.se/vara-projekt/vitryggig-hackspett/> [2017-03-20]
- Rae, A. (2009-05-07). *White-backed woodpecker*. (CC BY-SA 2.0). Tillgänglig: <https://www.flickr.com/photos/merula/3529143442/in/photolist-6nRmOJ> Fotograf: <https://www.flickr.com/photos/merula/> Licens: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/deed.en> [2017-05-11]
- Roberge, J. M. & Angelstam, P. (2004). *Usefulness of the Umbrella Species Concept as a Conservation Tool*. Conservation Biology, 18:1, ss. 76-85, DOI: 10.1111/j.1523-1739.2004.00450.x
- Roberge, J. M. & Mikusiński, G. (2008). *The white-backed woodpecker: umbrella species for forest conservation planning?* Biodivers Conserv, 17:10, ss. 2479-2494, DOI: 10.1007/s10531-008-9394-4
- Skogsstyrelsen (2017-03-24). *Klimatvänliga biobränslen från skogen*. Tillgänglig: <https://www.skogsstyrelsen.se/mer-om-skog/bioenergi/> [2017-05-17]
- Skogsstyrelsen (2017-04-07). *Effekter av klimatförändringarna*. Tillgänglig: <https://www.skogsstyrelsen.se/miljo-och-klimat/skog-och-klimat/effekter-av-klimatforandringarna/> [2017-05-17]
- Stighäll, K. (2011). *Vitryggig hackspett i Sverige – hot och möjligheter, idag och i framtiden så mycket krävs för att rädda arten i Sverige*. Stockholm: Naturskyddsforeningen. Tillgänglig: http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/2011_skog_naturvard_vitryggig_hackspett.pdf [2017-03-20]

- Stighäll, K., Roberge, J-M., Andersson, K. & Angelstam, A. (2011). *Usefulness of biophysical proxy data for modelling habitat of an endangered forest species: The white-backed woodpecker Dendrocopos leucotos*. Scandinavian Journal of Forest Research, 26:6, ss. 576-585, DOI: 10.1080/02827581.2011.599813
- Tidholm, T. (2017). I Årjäng lever hackspetten farligt. *Provinstidningen Dalsland*, 28 mars.
- Thuresson, E. (2017). Åmål är utpekad hackspettstrakt. *Provinstidningen Dalsland*, 18 mars.
- Virkkala, R. (2006). *Why study woodpeckers? The woodpeckers in forest ecosystems*. Annales Zoologici Fennici, 43:2, ss. 82-85, WOS:000237703000002

Tack

Ett stort tack till...

... min handledare Jonas Josefsson, som med stort tålamod och skarpsynt öga hjälpt mig att förbättra mitt arbete

... min examinerare Tomas Pärt

... Kristoffer Stighäll, Åsa Andersson och Elin Agerberg som ställde upp på att svara på mina frågor och kom med mycket intressanta vinklar och material

... till min sambo och familj som stått ut med mig när jag varit stressad och korrekturläst tills de såg i kors

Bilaga 1

Intervjuformulär

Bevarandet av vitryggig hackspett i Sverige – En litteraturstudie

Biologi och miljövetenskap

Kandidatarbete 15 hp

Uppsala 2017

Självständigt arbete/Examensarbete/SLU, Institutionen för ekologi 2017:9

Av Johanna Eriksson

Namn:

Yrke:

Arbetsgivare:

Datum:

8. Vad tror du att det är som gör att bestånden minskar så kraftigt just i Sverige, om man jämför med grannländerna Norge och Finland?
9. Vad är det största hotet, enligt dig, för den vitryggiga hackspetten i Sverige?
10. Vilka är, enligt dig, de viktigaste åtgärderna som krävs för att Sverige ska få tillbaka sina en gång så kraftiga bestånd av vitryggig hackspett?
11. Varför tror du att processen för ett nytt åtgärdsprogram har pågått i 7 år (sedan 2010)?
12. Hur tror du är den vitryggiga hackspettens framtid ser ut i de Svenska skogarna?
13. Vad har du/er arbetsplats gjort, som en del i bevarandet av vitryggig hackspett?
14. Övriga kommentarer?

Tack!

Bilaga 2

Intervjuformulär - svar

Bevarandet av vitryggig hackspett i Sverige – En litteraturstudie

Biologi och miljövetenskap

Kandidatarbete 15 hp

Uppsala 2017

Självständigt arbete/Examensarbete/SLU, Institutionen för ekologi 2017:9

Av Johanna Eriksson

Namn: Elin Agerberg

Yrke: -

Arbetsgivare: Naturvårdsverket

Datum: 2017-05-09

Namn: Kristoffer Stighäll

Yrke: Projektledare

Arbetsgivare: Naturskyddsföreningen

Datum: 2017-05-09

Namn: Åsa Andersson

Yrke: Nationell koordinatör för Skogsstyrelsens arbete med vitryggig hackspett

Arbetsgivare: Skogsstyrelsen

Datum: 2017-05-10

EA: Naturvårdsverket är precis i dagarna på väg att fastställa ett nytt Åtgärdsprogram för vitryggig hackspett och där finner du svar på de flesta av dina frågor.

1. Vad tror du att det är som gör att bestånden minskar så kraftigt just i Sverige, om man jämför med grannländerna Norge och Finland?

KS: Biotopbrist samt brist på lövträd i skogslandskapet i stort.

ÅA: Det nya ÅGP kommer att fastställas inom de närmsta dagarna. Där finns senaste kunskap som besvarar din fråga.

2. Vad är det största hotet enligt dig för den vitryggiga hackspetten i Sverige?

KS: Fortsatt brist på livsmiljöer på grund av rådande, intensiva skogsbruket.

ÅA: Det nya ÅGP kommer att fastställas inom de närmsta dagarna. Där finns senaste kunskap som besvarar din fråga.

3. Vilka är, enligt dig, de viktigaste åtgärderna som krävs för att Sverige ska få tillbaka sina en gång så kraftiga bestånd av vitryggig hackspett?

KS: Skydd och återskapande av livsmiljöer = gamla lövskogar och lövdominerade skogar med gamla träd och gott om död ved (vilket ju känns som en omöjlig ekvation med tanke på människans anspråk och brukande av naturresursen skog).

ÅA: Det nya ÅGP kommer att fastställas inom de närmsta dagarna. Där finns senaste kunskap som besvarar din fråga.

4. Varför tror du att processen för ett nytt åtgärdsprogram har pågått i 7 år (sedan 2010)?

KS: Komplext bevarandearbete med många inblandade parter samt interna motsättningar på Naturvårdsverket både när det gäller skydd av lövskog och när det gäller förvaltning av skyddade områden (Fri utveckling vs naturvårdande skötsel för att gynna t ex lövskog).

ÅA: Det är beklagligt att processen tagit så lång tid. ÅGP för vitryggig hackspett är ett mycket omfattande program som påverkar många markägare i stora områden och det är ett kostsamt program för staten. Föreslagna åtgärder kan också leda till stora förändringar på enskilda bestånd och landskapsbilden. Därför är det viktigt att få en bred förankring så att många aktörer tillsammans kan driva arbetet framåt. Förankring tar tid. Alltefter processen pågått har personer som jobbat med framtagandet av programmet bytts ut, vilket också gör att arbetet dragit ut på tiden.

5. Hur tror du är den vitryggiga hackspettens framtid ser ut i de Svenska skogarna?

KS: Om det verkligen finns en politisk vilja att försvara de brett antagna miljömålen; i synnerhet den om levande skogar resp ett rikt djur- och växtliv; så måste det innebära att nödvändiga politiska beslut antas och stora resurser frigörs för att säkerställa detta. Frågan är om den viljan finns? Sen kan man fundera över hur framtidens skogar, i ett allt varmare klimat kommer att se ut; kanske minskar granskogen och lövskogen istället ökar; då kanske det, om tillräckliga arealer kan säkerställas, finns en framtid för vitryggen i landet.

ÅA: Det nya ÅGP kommer att fastställas inom de närmsta dagarna. Där finns senaste kunskap som besvarar din fråga.

6. Vad har du/er arbetsplats gjort, som en del i bevarandet av vitryggig hackspett?

KS: Det får du läsa på vår web. Det hinner jag inte skriva nu. Det skulle ta flera timmar. Vi har en central roll i landets bevarandearbete för arten.

ÅA: Jag har som koordinator varit med och tagit fram det nya programmet och min roll är att samordna Skogsstyrelsens arbete. Vi bildar naturvårdsavtal och biotopskyddsområden av vitryggsmiljöer, initierar skötselåtgärder i skyddade områden, samråder med Stora Enso/BillerudKorsnäs om skötsel i Bergviksavtal, har en dialog med skogsbruket om den generella hänsynen och frivilliga avsättningar mm.

7. Övriga kommentarer?

ÅA: Håll utkik på www.skogsstyrelsen.se. Förmodligen kommer det en notis där när programmet är fastställt.

Tack!